

Altavastajana valta – kommentti suomalaiseen Greenpeace-keskusteluun

HENRIKKI HEIKKA

Johdanto

Suomalaisessa mediassa on viimeisen vuoden aikana virinnyt vilkas keskustelu ympäristöjärjestö Greenpeacen toiminnasta. Keskustelun pääfoorumieita ovat olleet Kanava ja Ilta-Sanommat, mutta keskustelua ovat ruokkineet myös Yleisradion esittämät Greenpeace-dokumentit, ennen kaikkea Tanskan tv:n tuottama »Altavastajana Greenpeace» sekä kotimainen »(Eco)cocktail Party». Lisäväriä keskusteluun ovat tuoneet ajankohtaiset, runsaasti julkisuutta saaneet konfliktit Greenpeacen ja metsäteollisuuden sekä Greenpeacen ja ydinvoimateollisuuden välillä ja Norjan valaanpyynnin ympärillä käyty keskustelu.

Keskustelussa on yritetty analysoida Greenpeacen vallankäyttöä ja järjestön suhdetta suomalaisiin viestimiin. Keskustelussa on pyritty vastaamaan erityisesti kahteen kysymykseen: ketkä päättävät Greenpeacen politiikasta, ja mitkä ovat ne valtaresurssit ja -mekanismit, joiden avulla Greenpeace toteuttaa politiikkaansa? Näihin kysymyksiin liittyen on pohdittu myös median kriittittömyyttä Greenpeacen suhteen sekä teollisuuden kyvyttömyyttä puolustautua Greenpeacen vallankäytöltä.

Kirjoituksissa esiin nostetut kysymykset ovat hyviä ja mielenkiintoisia, ja perusteellisen vastauksen antaminen niihin on tärkeää, jopa välttämätöntä – myös Greenpeacen itsensä kannalta. Toistaiseksi Greenpeacen ja sen harjoittaman vallankäytön analysointi on kuitenkin ollut pinnallista ja epäasiallista. Keskustelu on jäänyt Greenpeacen ja teollisuuden välisen valtakamp-

pailun jatkeeksi, eikä se ole tuottanut rakentavia näkökulmia Greenpeacen politiikan tai ajankoh- taisten ympäristöpoliittisten konfliktien ymmärtämiseen. Kuten valtakamppailuissa yleensä, tämänkin konfliktin hinta on suurempi kuin sen osapuolet haluavat myöntää.

»Älymystön» rooli

Pohjimmiltaan Greenpeacen ympärillä käytävässä keskustelussa on kyse muustakin kuin yhden ympäristöjärjestön roolin analysoimisesta. Keskustelussa pyritään joko oikeuttamaan tai kyseenalaistamaan tietynlainen vallankäyttö, jonka harjoittaminen ei suinkaan ole Greenpeacen yksinoikeus. Myös hallitukset, teollisuus tai vaikkapa terroristijärjestöt voivat pyrkiä samalla tavoin poliittisten päämääriensä saavuttamiseen. Samalla keskustelussa myös tuotetaan ja uusinnetaan tietynlaisia käsityksiä vallasta ja vallankäytöstä sekä niiden legitimitteistä.

Yksi keskustelun tärkeimmistä tavoitteista pitäisi olla etäisyyden saavuttaminen Greenpeacen ja teollisuuden välisiin konflikteihin. Näin sallitaan niistä riippumattomien ympäristöpoliittisten näkemysten kehittyä. Rakentava Greenpeace-keskustelu voisi toimia paitsi Greenpeacen ja teollisuuden välisten konfliktien välittäjänä, myös tavallisten ihmisten ja luonnon intressien artikuloijana, silloin kun ne uhkaavat peittyä tai vääristyä julkisuudessa käydyn valtakamppailun alle.

Mikäli keskustelussa ei tähän päästä, on vaarana, että mediassa esitetyt kilpailevat tulkinat ympäristöongelmista ja niiden ratkaisuisista peit-

tävät myös yksittäisten ihmisten tietoisuudessa alleen vaihtoehtoiset, konfliktiin nähden ristiriitaiset ja epäsuhtaiset tulkinnat ihmisen ja luonnon välisestä suhteesta. Mitä syvemmälle teollisuus ja Greenpeace kaivautuvat kuoppiinsa ja mitä jyrkempiä rintamalinjoja ympäristökysymysten ympärille mediassa rakennetaan, sitä pienemmäksi jää kaikkien toimijoiden mahdollisuus saada hyväksyntää ja kannatusta rationaaliselle, perusteellisiin argumentteihin perustuvalla ympäristöpolitiikalle – politiikalle, jonka tuottamat identiteetit eivät olisi toisensa poissulkevia vain sen takia, että mediakonfliktin on annettu kärjistyä mielikuvilla käytäväksi nollasummapeliksi.

Tästä vaarasta nousee tutkijoiden ja toimittajien vastuu Greenpeace-keskustelussa. Niin sanotun älymystön – jota usein syytetään Greenpeacen myötäilystä – tulisi osallistua keskusteluun pyrkimyksensä median kautta tapahtuvan vallankäytön mekanismien läpivalaisemiseen ja valtakonflikteista vapaan luontoidentiteetin mahdollistamiseen. Tähän pääseminen edellyttäisi perusteellista ja avointa keskustelua sekä median kautta tapahtuvan vallankäytön luonteesta yleensä että Greenpeacen käyttämistä vallankäytön mekanismeista erityisesti.

Tämän katsauksen tarkoitus on ottaa ensi askel rakentavan ja päivänpoliittisista vastakkainasetteluista etäännyneen Greenpeace-keskustelun suuntaan osoittamalla toistaiseksi julkilausumattomia ja tarkoitushakuisia oletuksia keskustelun molempien osapuolien lähtökohdissa sekä esittämällä joitakin mielestäni tärkeitä ja vähemmälle huomiolle jääneitä argumentteja, jotka valottavat Greenpeacen harjoittamaa vallankäyttöä. Tarkoitukseni on viitoittaa »kolmatta tietä» teollisuuden ja Greenpeacen juoksuhautojen välissä ja avata hengitystilaa maailmankuvalle, jossa ihmisen ristiriitaista suhdetta luontoon ei tarvitse pae-ta toisensa poissulkeviin puhetapoihin, vaan jossa nimenomaan ristiriitojen tiedostamisen ja niiden kautta voidaan toteuttaa illuusiotonta ja tehokasta ympäristöpolitiikkaa.

Keskustelun lähtökohdat

Painetussa sanassa käydyin keskustelun puheen-
vorojen käyttäjät jakautuvat selvästi kahteen leiriin: toisessa ovat Greenpeace-kriitikot, joihin lukeutuvat ennen kaikkea Magnus Lemberg, Mikko Paunio ja Martti Tiuri, sekä jossain mää-

rin myös Ilta-Sanomien ja Peter Ekholm, toisessa Greenpeacen puolustajat, joista näkyvimmit ovat Matti Wuori ja Laura Hakoköngäs. Keskustelijoiden intressit tuoda julki mielipiteitään ovat vahvasti sidoksissa ajankohtaisiin ympäristöpolitiikan vastakkainasetteluihin, mikä näkyy keskustelijoiden viiteryhmistä, joka Greenpeace-kriitikoilla on teollisuus ja Greenpeacen puolustajilla järjestö itse.

Greenpeace-keskustelun analysointi on mielekästä aloittaa kertaamalla lyhyesti, kuinka keskustelun osapuolet itse vastaavat edellä esitettyihin kysymyksiin Greenpeacen vallankäyttäjistä ja vallankäytöstä.

Greenpeace-kriitikoiden maailmankuvassa Greenpeace on vahvasti keskusjohtoinen organisaatio, jossa valtaa käyttää pieni eliitti – »tämän päivän politbyroo» (Lemberg 1993, 512) – jonka johdossa häärää David McTaggart, »järjestön ainoa todellinen johtaja» (Paunio 1994, 112). Oligarkiasyytöksiin on liitetty kansainvälisestä Greenpeace-keskustelusta tutuksi käyneitä väitteitä järjestön taustalla olevista hämäristä taustavoimista. Mitään konkreettisia todisteita ei näiden väitteiden tueksi ole kuitenkaan esitetty.

Greenpeacen puolustajat ovat vastanneet oligarkia-kritiikkiin kahdella, keskenään näennäisen ristiriitaisella argumentilla. Hakoköngäs mukaan Greenpeacen päätöksenteko tapahtuu vuosittaisessa yleiskokouksessa ja on »keskitettyä, mutta edustuksellista» (Hakoköngäs 1994, 176). Wuoren mukaan Greenpeace ei pyrikään olemaan demokraattinen, vaan Greenpeacen kannattajien valta perustuu jäsenmaksun vapaaehtoisuuteen.

Molempien osapuolten käsitykset Greenpeacen valtaresursseista ovat yllättävän yhteneviä. Tärkeimpinä valtaresursseina nähdään taloudelliset resurssit sekä kyky hallita mediaa. Greenpeace-kriitikkojen mielestä Greenpeacen menestys perustuu toisaalta valtaviin taloudellisiin resursseihin, joiden alkuperä on hämärän peitossa, toisaalta ihmisten mielipiteisiin vaikuttamiseen lietsomalla pelkolla sekä levittämällä disinformaatiota, mitä on edesauttanut tiedotusvälineiden kritiikittön ja romantisoiva suhtautuminen Greenpeaceen. (Lemberg 1993, 512–513; Lemberg 1994a, 52; Lemberg 1994b, 245–246; Paunio 1994, 111–112; Ekholm 1994, 39–40; ks. myös Ilta-Sanomien 18.4.1994 ja 28.4.1994.)

Greenpeacen puolustajat pyrkivät antamaan uskottavan kuvan järjestön varoista ja niiden al-

kuperästä kertomalla Greenpeacen »kokonaiskäyttöbudjetin» suuruuden ja varojenhankinnan keinot. Wuori ja Hakoköngäs kiistävät syytökset disinformaation levittämisestä ja pyrkivät osoittamaan virheitä ja puutteita kriitikoiden tiedoissa (Hakoköngäs 1993, 512; Hakoköngäs 1994, 175–176; Wuori 1994, 176). Puolustajat eivät kiellä median roolia Greenpeacen vallankäytössä mutta pyrkivät kuitenkin välttämään analyttisen keskustelun median kautta tapahtuvasta vallankäytöstä. Puolustajien puhettavassa maailmaa hallitsee talous, jolloin Greenpeacen taloudellisten valtaresurssien suhteellisen pieni koko verrattuna vaikkapa teollisuusyritysten käytettävissä oleviin varoihin antaa realistisen kuvan järjestön vallan vaatimattomuudesta.

Molempien osapuolten argumenttien lähempi tarkastelu paljastaa mielenkiintoisen seikan: sekä Greenpeace-kriitikoiden että puolustajien käsitys poliittisten toimijoiden olemuksesta, niiden toimintaympäristöstä sekä vallankäytön muodoista ovat hämmästyttävän yhteneviä. Keskustelussa vallitsee toistaiseksi kyseenalaistamaton konsensus siitä, että Greenpeace on selkeästi rajattavissa oleva fyysinen organisaatio, jolla on järjestön työntekijöistä koostuva johto ja joka pyrkii käyttämään valtaa toisiin samalla tavoin määriteltävissä oleviin organisaatioihin vaikuttamalla yleiseen mielipiteeseen median kautta. Taustalla on moderni maailmankuva, jossa poliittinen toimija nähdään ensisijaisena ja hallitsevana suhteessa median luomiin mielikuviin ja niiden tuottamaan maailmankuvaan. Median kautta tapahtuva vallankäyttö nähdään silloin ennen kaikkea kamppailuna merkitysten antamisesta poliittisille kysymyksille, ja valtakonfliktit nähdään poliittisten toimijoiden välisenä kilpailuna julkisuuden hallinnasta.

Erityisen mielenkiintoista on, että vaikka Greenpeacea työskentelevät ihmiset, erityisesti modernismin kriisistä mielellään puhuva Wuori, ovat varmasti huomanneet edellä esitetyn maailmankuvan rajoitukset, he ovat silti pyrkineet – ja onnistuneet – pitämään keskustelun tämän heille ainakin lyhyellä aikavälillä edullisen puhettavan rajoissa. Olisiko niin, että toistaiseksi käyty Greenpeace-keskustelu, jolle leimaa antavana piirteenä on ollut Greenpeace-kriitikoiden harjoittama perusteettomien ja väärin tietojen levittäminen järjestöstä, sen johtajista ja rahoituksesta, on Greenpeacen kannalta kuitenkin ollut ly-

hyellä aikavälillä vähemmän kiusallinen kuin modernin diskurssin rajat auki repäisevä analyysi Greenpeacen vallankäytöstä? Greenpeace-kriitikoiden syytökset kääntyvät esittäjiään vastaan, ei niinkään heidän puutteellisen Greenpeace-tietämyksensä ansiosta, vaan sen takia, että heidän kirjoituksensa uusintavat sellaista maailmankuvaa, jossa Greenpeacen vallankäytön kriittinen analysointi ei ole mahdollista.

Vaihtoehtoinen näkökulma

Mikä sitten on se konteksti, jossa Greenpeacen harjoittamaa vallankäyttöä pitäisi analysoida? Yksiselitteisen vastauksen antaminen kysymykseen on toistaiseksi mahdotonta, mutta joitakin suuntaa antavia argumentteja on mahdollista löytää, varsinkin postmodernisteiksi kutsuttujen ajattelijoiden teorioista. Erityisesti ranskalaisfilosofi Jean Baudrillardin ajatukset median kautta tapahtuvasta vallankäytöstä ja sen vaikutuksista valottavat sellaisia, toistaiseksi keskustelun ulkopuolelle jääneitä teemoja, joita ilman ei Greenpeacen vallankäyttöä voi ymmärtää.

Yksi Baudrillardin keskeisimmistä väitteistä on, että postmodernissa yhteiskunnassa median välittämät merkit, symbolit ja imagot eivät ole enää sosiaalisen todellisuuden heijastumia, vaan luovat oman poliittisen tilansa – sosiaalisen todellisuuden simulaation. Tässä tilassa moderni käsitys siitä, että se sosiaalinen todellisuus, johon vaikkapa imagot viittaavat olisi jotenkin »todellisempaa» kuin imagot itse, on enää utooppinen fiktio. Kun poliittiset vastakkainasettelut »imeytyvät» sosiaalisesta todellisuudesta median luomaan todellisuuteen, kääntyy ajatus poliittisten toimijoiden kamppailusta median hallinnasta pääläelleen – median luoma todellisuus ja imagot alkavatkin merkityksellistää poliittisia toimijoita ja vaikuttaa niiden intresseihin (ks. Baudrillard 1988a, 166–184; Baudrillard 1988b, 185–206). Vaikka Baudrillardin näkökulma on kärjistynyt, ajatus sosiaalisen todellisuuden alistaisuudesta median luomalle todellisuudelle avaa mielenkiintoisen tarkastelukulman mielikuviin perustuvaan vallankäyttöön ja sen ongelmiin.

Suomalaisen Greenpeace-keskustelun hedelmättömyys johtuukin nimenomaan siitä, että siinä on pyritty analysoimaan median luomaan todellisuuteen liittyviä ilmiötä käsitteillä ja ajatusmallilla, jotka on tarkoitettu sosiaalisen todellisuuu-

den ymmärtämiseen. Median merkityksen ymmärtävän Greenpeace-kritiikin lähtökohtana pitäisi olla luopuminen pyrkimyksestä tutkia Greenpeacea yksinomaan pinnan alta (pyrkii löytämään mediasta riippumaton »totuus» esim. järjestön rahoituksesta tai taustaryhmistä) ja keskittyä enemmänkin analysoimaan Greenpeacen vallankäyttöä osana sitä median viettelevää pintaa, jossa »totuus» järjestöstä ja sen vallankäytöstä yhä uudelleen tuotetaan.

Olennaista Greenpeacen ymmärtämisessä on siten median tuottaman todellisuuskuvan luonteen ja lainalaisuuksien ymmärtäminen. Kysymyksiin Greenpeacen vallankäytöstä voidaan vastata vain jos ensin ymmärretään se, kuinka toimijoiden valtaresurssit muuttuvat poliittisten vastakkainasettelujen imeytyessä osaksi median luomaa todellisuutta.

Pyrin seuraavassa valottamaan tätä problematiikka nostamalla esiin kolme median luomalle todellisuudelle keskeistä teemaa, joiden varaan Greenpeacen vallankäyttö mielestäni pitkälti rakentuu. Tarkoitukseni ei niinkään ole ottaa kantaa Greenpeacen harjoittamaan vallankäyttöön tai esittää moraalaisia kannanottoja (kuten sekä Greenpeace-kriitikot että puolustajat ovat toistuvasti tehneet) vaan tuoda keskustelun piiriin toistaiseksi julkilausumattomia vastakkainasetteluja ja tehdä näkyväksi vaille kritiikkiä jääneitä vallankäytön mekanismeja. Jäsenän analyysini kolmen käsitteellisen vastaparin kautta, joista ensimmäinen on fiktiivisen ja todellisen kuoleman välinen jännite ja siihen liittyvä vallankäyttö mediassa, toinen vallankumouksellisuuden ja konservatiivisuuden välinen jännite ja siihen liittyvät mielikuvat, sekä kolmas kansallisen identiteetin ja luonnon kanssa luodun identiteetin välinen ristiriita ja siihen liittyvä problematiikka.

Kuoleman valta

Kuoleman – fiktiivisen tai todellisen – esittämiseen liittyvä vallankäyttö saa voimansa siitä, että yksi länsimaisen kulttuurimme keskeisistä piirteistä on kuoleman pelko ja siitä johtuva kuoleman kieltäminen. Kulttuurillemme on ominaista sekä ihmiselämään että luontoon olennaisesti liittyvän kuoleman piilottaminen ja tukahduttaminen. Kohtalomme osana luonnon kiertokulkua on siirretty hautausmaille, vanhainkoteihin ja muihin laitoksiin – pois useimpien jokapäiväisestä

kokemusmaailmasta. Riippuvaisuutemme luonnosta on keskitetty voimaloihin, teurastamoihin, meijereihin, maataloilille – kauas keskivertokansalaisen arjesta. Kielen ja psyyken tasoilla pyrimme epätoivoisesti tavoittelemaan pysyvää ja kieltämään heikkoutemme.

Kuoleman kieltämisestä seuraa, että kuoleman kohtaamisella on shokeeraava vaikutus nykyajan ihmiseen. Kuoleman tuominen osaksi ihmisen kokemusmaailmaa on voimakas vallankäytön väline ja tehokas tapa vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen. Oman tai toiseuden kuolevaisuuden kohtaaminen jäyttää modernin ihmisen ontologista turvallisuuden tunnetta ja suorastaan pakottaa toimintaan tilanteen korjaamiseksi.

Mediayhteiskunnan synty on lisännyt kuoleman esittämiseen liittyviä vallankäytön mahdollisuuksia. Väkivaltaan ja kuolemaan liittyvää shokki vaikutusta käytetään hyväksi myytessä elokuvia, sarjafilmejä, uutisia, jopa lapsille tarkoitettuja piirrettyjä ohjelmia. Samalla kuoleman näkyvä rooli median luomassa tilassa on kuitenkin mahdollistanut uusien kuolemankieltämismekanismien synnyn. Yksi näistä on todellisen ja fiktiivisen kuoleman sekoittuminen. Todellinen kuolema kielletään kohtaamalla se samoin kuin fiktiivinen kuolema. Postmodernistit ovatkin varoittaneet, että olemme lähestymässä tilaa, jossa median luoma tila on imaisnut sisäänsä paitsi sosiaalisen todellisuuden myös ajatuksen kuolemasta. Simulaatiosta on tullut turvallinen tapa kohdata ja kieltää kuolema.

Kuolemaan liittyvä vallankäyttö on postmodernissa tilassa kamppailua siitä, onko mediassa esitetty kuolema todellista vai fiktiivistä. Uskottavat mielikuvat kuolemasta ovat tehokkain käytettävissä oleva median kautta tapahtuvan vallankäytön väline pyrittäessä murtamaan simulaation luomaa turvallisuuden tunnetta. Vain kuoleman lopullisuus voi palauttaa »poliittisen konfliktin», joka on imeytynyt osaksi päättymätöntä simulaatiota.

Jos kuolema saadaan vaikuttamaan riittävän uskottavalta, kuten on käynyt esimerkiksi monien Bosnian konfliktiin liittyvien uutisten kohdalla, mediaa seuraavien massojen mielipide on helppo saada kääntymään kuoleman tuottajia, tässä tapauksessa serbejä, vastaan. Jos taas kuolema onnistutaan naamioimaan fiktiiviseksi, kuten kävi esim. Persianlahden sodassa, josta Pentagon onnistui luomaan videopelimäisen illuusion, mas-

sat on helppo saada – ainakin väliaikaiseksi – kuolemantuottajien puolelle, koska kuolemaa ei mielletä todelliseksi vaan se asettuu fiktiivisten genrejen (videopelit, toimintaelokuvat) luomaan turvalliseen maailmaan.

Mielenkiintoisia esimerkkejä kuolemaan liittyvien mielikuvien hyväksikäytöstä ovat vaatevalmistaja Benettonin kaksi tuoreinta mainoskampanjaa, joiden vaikutus Benettonin myynnin nopeaan kasvuun viimeisen vuoden aikana on ollut suuri. Niistä toisessa hyvinvoivan näköisiin vartaloihin on tatuoitu teksti »hiv-positive», toisessa Benettonin tuotemerkki on asetettu rinnan Bosnian sodassa kuolleen ihmisen veren tahrin vaatteiden kanssa. Kampanjoiden tarkoitus on vetää huomio tuotteisiin käyttämällä hyväksi tämän hetken uskottavimpia kuoleman symboleja: aidsia ja Bosniaa. Kuoleman tuominen osaksi kommunikaation ja kuluttamisen ekstaasia synnyttää ristiriidan, joka ei heti unohdu.

Kuoleman ja sen uhan esittäminen on myös Greenpeacen ja muiden media-suuntautuneiden ympäristöjärjestöjen keskeisiä vallankäytön välineitä. Helppo keino päästä mediaan on esittää verisiä kuvia hylkeiden, valaiden, kenguruiden tai turkiseläinten julmasta kuolemasta. Myös kuvat laajoista hakkuuaukeista tai lähikuvat Tshernobylin uhreista vetävät huomion puoleensa tehokkaasti. Greenpeace pyrkii vaikuttamaan teollisuuden ja valtion toimiin paljastamalla päätöksentekijöiden asiakkaille ja äänestäjille yhteiskunnan koneiden pimeän puolen, niiden tuottaman väkivallan ja kuoleman. Se tunnereaktio, jonka uskovat kuvat luonnon kuolemasta aiheuttavat mediaa seuraavassa kansalaisessa, on yksi Greenpeacen vallan lähteistä. Vastaavasti teollisuuden intresseissä – ainakin lyhyellä aikavälillä – on pitää toimintaansa liittyvä kuoleman tuottaminen tai sen uhka pois mediasta, tai ainakin pyrkiä heittämään fiktiivisyyden ja epäluotettavuuden varjo Greenpeacen kampanjoihin liittyvien kuoleman kuvien ylle.

Tästä näkökulmasta Greenpeacen ja teollisuuden välisissä konflikteissa ei ole niinkään kyse kamppailusta julkisuuden hallinnasta näyttävillä mediatempauksilla tai kalliilla ilmoituksilla vaan mielikuvilla käytävästä taistelusta todellisuuspiaatteesta – siitä, onko luonnon ympärille kulloinkin rakennettu vastakkainasettelu todella olemassa vai onko se vain fiktio. Tämä näkyy vaikkapa Greenpeacen ja ydinvoimateollisuuden kiis-

toina siitä, ovatko ydinvoimaan liittyvät uhkakuvat todellisia ja mitä seurauksia ydinvoimalaonnettomuuksilla tai ydinkokeilla todella on, tai Greenpeacen ja valaanpyyntiteollisuuden välisessä kiistassa siitä, ovatko valaat todella kuolemassa sukupuuttoon ja kuinka paljon kärsimystä pyynti valaille todella tuottaa, tai Greenpeacen ja metsäteollisuuden kiistoina siitä, mikä Suomen metsien tila todella on ja mitä seurauksia hakkuuaukeiden tekemisestä metsille todella on. Väliillä keskustelu saattaa pelkistyä jopa yhden kuvan tai filminpätjän »todenperäisyyden» vatvomiseksi, kamppailuksi siitä, viittaavatko kyseiset imagot sosiaaliseen todellisuuteen vai sen simulaation fiktiivisiin genreihin, kuten kauhu- tai väkivaltavihteeseen.

Rakentavampaa molempien osapuolten kannalta olisi keskustella kuoleman ja väkivallan näyttämiseen ja näyttämättä jättämiseen liittyvästä vallankäytöstä ja luoda sitä kautta niin medialle kuin kansalaisillekin kyky tiedostaa esimerkiksi luonnon kuolemaan liittyvien mielikuvien mahdollistama vallankäyttö ja riisua tarvittaessa aseista sekä kuoleman piilottajat että sillä ratsastajat. Näin päästäisiin lähemmäs tilannetta, jossa kuolema ei olisi vallankäytön väline vaan osa elämää ja politiikan todellisuutta.

Median vastuuta ei tässä yhteydessä voi liikaa korostaa – houkutus myydä ohjelmia ja lehtiä yhä sokeeraavammilla kuvilla ja sensaatiomaisemmillä väitteillä niiden todenperäisyydestä (kuten on käynyt esimerkiksi valaanpyynnin ja ydinvoiman yhteydessä) on suuri. Kuoleman mielikuvilla saavutettujen lisääntyneiden katsoja- ja lukijamäärien hinta ei kuitenkaan ole vain konfliktin eskaloituminen vaan myös todellisen ja kuvitteellisen, lopullisen ja loputtoman, poliittisen ja simulaation yhä suurempi sekaantuminen ihmisten mielissä.

Radikaalia mediapolitiikkaa?

Väärinymmärrysten ja tarkoitushakuisten argumenttien värittämä keskustelunaihe on ollut kiista Greenpeacen »radikaalisuudesta» – ja sen vastakohtaksi asetetusta teollisuuden ja valtion »konservatiivisuudesta». Tässäkin aiheessa keskustelun hedelmättömyys johtuu osapuolien kyvyttömyydestä analysoida Greenpeacen politiikkaa sen todellisessa kontekstissa, mistä johtuen sekä

Greenpeace-kriitikoiden että järjestön puolustajien argumentit eroavat toisistaan vain painotuksiltaan. Radikaalisuuteen liittyvien voimakkaiden mielikuvien kritisointiin eivät keskustelun pinnalliset argumentit ole yltäneet.

Tähänastisessa keskustelussa se konteksti, jossa Greenpeacen politiikkaa on yritetty analysoida on ollut moderni poliittinen tila. Siinä radikaalisuuteen liittyvien mielikuvien arkkityypiksi muodostuu luonnostaan Ranskan vallankumouksessa ensi kerran konkretisoitunut kansalaisyhteiskunnasta nouseva vallankumouksellinen politiikka, jossa keskeinen valtaresurssi on kansalaisten aktivoiminen ja kansan vallan tuominen representaation piiriin kaduilla. Samassa kontekstissa teollisuus yleensä mielletään konservatiiviseksi valtajärjestelmän osaksi, jonka valta perustuu paitsi taloudellisiin resursseihin myös valtion auktoriteettiresurssien, kuten poliisin ja puolustusvoimien, suomaan suojaan.

Tällaista maailmankuvaa uusintavat molemmat osapuolet. Greenpeace-kriitikot puhuvat »kärkeen asettuvista fanaatikoista ja ääriryhmistä», joiden kannattajakunta koostuu »laajenevasta intellektuellien ja keskiluokkaan kuuluvien etujoukosta» (Lemberg 1993, 512–513), tai »nykyajan sankarista joka taistelee rohkeasti 'oikean asian puolesta' vallanpitäjiä vastaan» (Ekholm 1994, 39). Greenpeace puolustajat kieltävät edustavansa ääriryhmiä mutta pitävät yllä mielikuvaa Greenpeacesta radikaalina poliittisena organisaationa asettamalla sen vastavoimaksi arvostelijoilleen, joiden argumentit heijastelevat »auktoiteettiuskoa ja 'virallisten tahojen' vuosikymmenien ajan viljelemää propagandaa» (Hakoköngäs 1993, 589).

Keskustelu Greenpeacen radikaalisuudesta onkin toistaiseksi ollut vaisu heijastuma yli kaksisataa vuotta jatkuneesta keskustelusta kansalaisyhteiskunnan suhteesta moderneihin valtaintituutioihin. Saman tason argumentteja voi löytää vaikkapa 1800-luvun lopulla käydyssä keskustelusta anarkismista, jossa vallitsi täydellinen yhteisymmärrys siitä, että pommien heittelijät olivat radikaaleja – konfliktin aiheena oli se, olivatko he terroristeja vai vapaustaistelijoita.

Vuosituhannen lopun politiikkaa analysoidessa ovat sata vuotta vanhat argumentit ja käsitteet kuitenkin liian vanhoja. Mediayhteiskunnassa Greenpeace ja teollisuus eivät enää kohtaakaan toisiansa ainoastaan sosiaalisessa todellisuudessa

sa kansalaisyhteiskunnan ja virallisten tahojen vastakkainasettelun muodostamassa kontekstissa vaan sosiaalisen todellisuuden ja sen vähemmän vallankumouksellisen representaation, simulaatiotodellisuuden, vastakkainasettelun muodostamassa kontekstissa. Tätä taustaa vasten Greenpeacen radikaalisuus asettuu aivan uuteen valoon.

Suhteessa mielikuvien hallitseman mediayhteiskunnan imperatiiveihin Greenpeacen politiikka on kaukana radikaalista. Järjestelmässä, joka pyrkii tuomaan representaation piiriin kaiken mahdollisen, ei Greenpeacen strategia luoda poliittisia vastakkainasetteluja tuomalla mediaan visuaalisia todisteita luonnon kärsimyksestä ja kuolemasta ole radikaali vaan päinvastoin järjestelmän lakien mukainen. Greenpeacen politiikka ei ole revolutionaarista – sen valta ei perustu mahdollisimman monen kansalaisen aktivoimiseen sosiaalisessa todellisuudessa – vaan »devolutionaarista» – valta delegoidaan kannattajilta organisaatiolle ilman, että kannattajien tarvitsee itse tehdä muuta kuin maksaa jäsenmaksunsa ja seurata passiivisena valtansa representaatiota mediasta (ks. Baudrillard 1988c, 215).

Greenpeacen politiikka istuikin hätkähdyttävän hyvin Baudrillardin kuvaukseen postmodernista, massojen ironiaan perustuvasta politiikasta, jonka käyttövoimana toimii kansalaisyhteiskunnan problemaattinen suhde tämän hetken todelliseen valtajärjestelmään – simulaatioon, erityisesti kansalaisten tarve nähdä heille kuuluvan vallan representaatio mediassa (ks. Baudrillard 1988c, 207–219). Greenpeace-kannattajien passiivisuus suhteessa organisaationsa toimintaan ei ole tuomitsemisen arvoinen asia itsessään vaan enemmänkin mielenkiintoinen heijastuma ajattamme ja pohtimisen arvoinen esimerkki postmodernista politiikasta.

Greenpeacen ristiriitaista roolia kahden valtajärjestelmän välissä ei ainakaan toistaiseksi ole Greenpeace-keskustelussa ymmärretty. Olennaista on havaita, että Greenpeacen politiikassa modernin luomat rajat kansalaisen ja valtion, ihmisen ja luonnon sekä kansallisvaltioiden välillä kyseenalaistetaan käyttämällä hyväksi postmoderneja valtaresursseja. Jos Greenpeacen politiikkaa käsitellään ainoastaan modernin diskurssin puitteissa, jää helposti huomaamatta se, että vaikka Greenpeace on radikaali suhteessa moderniin se on samanaikaisesti »konservatiivinen» tai ainakin kritiikön – suhteessa postmoderniin.

Greenpeacen politiikkaa pitäisikin pyrkiä hahmottamaan osana sitä laajaa kulttuurista murrosta, jossa postmoderni kyseenalaistaa modernin. Koko kulttuurin läpikäyvän muutosprosessin aikana on poliittisia toimijoita kontekstiinsa suhteuttavista käsitteistä, kuten radikalismi ja konservatismi, enemmän haittaa kuin hyötyä.

Isän kumma kaipuu

Väitteeseen Greenpeacen radikaalisuudesta Greenpeace-kriitikot ovat liittäneet usein syytöksen totalitarismista. Lembergin mukaan Greenpeacen politiikkaa ruokkii sama »totalitarismin kumma kaipuu» kuin muitakin idealistien luomia »isimejä» (Lemberg 1994a, 52). Vaikka analogia sosialismiin tai fasismiin on vähintäänkin ontuva, Greenpeace-maailmankuvan totalitaarisuus on silti pohtimisen arvoinen kysymys.

Ajatus »lopullisesta totuudesta» ja siihen perustuvasta hallintapakosta on Greenpeaceelle ja sen kannattajille varmasti vieras. Greenpeacen kohdalla fantasia maailmanhallinnasta pitääkin nähdä edellä esitetystä järjestön itsensä, modernien instituutioiden sekä median muodostaman kolmiodraaman kontekstissa.

Greenpeacen keskeinen ongelma ei ole niinkään sosiaalisen todellisuuden hallinta sinänsä vaan sen hallitseminen median todellisuuden hallinnan kautta. Siksi totalitarismin haamu leijuu Greenpeacen yllä aina, kun järjestön suhde mediaan jätetään problematisoimatta. Totalitarismityyppillinen poliittisten ongelmien depolitisaatio voi media-suuntautuneiden poliittisten toimijoiden kohdalla saada mediaan vaikuttamisen välineiden ja simulaatiotodellisuuden hallintamekanismien depolitisaation muodon.

Tätä varsin monimutkaista problematiikkaa voidaan esimerkinomaisesti havainnollistaa analogialla yksilön psykykeeseen liittyvästä totalitarismin vaarasta. Tarkastelen seuraavassa Greenpeacen radikalismien kehitystä psykoanalyttisen teorian valossa pyrkien selkeyttämään sitä hallintapakon vaaraa, joka järjestön vallan kasvuun väistämättä liittyy. On syytä korostaa, että analogian tarkoitus ei ole ottaa kantaa siihen, kuinka oikeutettua Greenpeacen vallankäyttö on tai kuinka tervettä on kyvyttömyys samastua moderneihin valtainstituutioihin, vaan analysoida ja selkeyttää sitä, minkälainen totalisoivan vallan-

käytön vaara media-suuntautuneeseen radikalismiin sisältyy.

Greenpeacen suhde moderneihin valtainstituutioihin, kuten valtioon ja suurteollisuuteen, muistuttaa monessa suhteessa isättömän lapsen suhdetta miehiseen vallankäyttöön. Greenpeace-aktivisteilla ei ole elävää poliittista samastumiskohdetta, joka tyydyttäisi sen hallinnantarpeen, jonka ympäristöongelmien kohtaaminen heissä herättää. Greenpeace ei pyri ainoastaan protestoimaan luontoa riistävää ja tuhoavaa toimintaa vastaan vaan myös samanaikaisesti hallitsemaan luonnon tuhoajia ja muuttamaan niiden politiikkaa.

Greenpeacen politiikka on lähes analoginen miehen mallia vaille jääneen lapsen käyttäytymismallille, jossa tukahdutettu isän kaipuu ruokkii vihaa perinteisiä miehiä valtainstituutiota kohtaan. Kapinallinen käyttäytyminen ei nouse ainoastaan halusta tuhota miehet valtainstituutiot vaan myös tukahdutetusta halusta samastua siihen hallinnan tunteeseen, jota ne symbolisoivat. Tällaisessa tilanteessa on vihakin helpompi tunne kuin oman pettymyksen ja tyydyttämättä jääneen hallinnantarpeen myöntäminen.

Median kautta tapahtuva vallankäyttö tarjoaa Greenpeaceelle loistavan mahdollisuuden kurittaa moderneja valtainstituutioita ja siten tyydyttää sellaisten ihmisten hallinnan tarvetta, jotka ovat jostain kyvyttömiä samastumaan modernien instituutioiden vallankäyttöön. Samalla Greenpeacen lapsenomaisen riippuvuuden mediasta kuitenkin asettaa rajoituksia järjestön toiminnalle.

Greenpeacen ja median välinen suhde onkin mielenkiintoisella tavalla samankaltainen kuin lapsen ja äidin välinen suhde. Greenpeace rakastaa luojaansa ja ruokkijaansa – mediaa ja mediajulkisuutta – ei siksi, että rakastaisi sitä todella, vaan siksi, ettei muuta voi. Aivan kuten lapsi, joka ei voi valita äitiään, Greenpeaceakaan ei – hyvistä yrityksistään huolimatta – voi vaihtaa elämänantajansa esimerkiksi tiedeyhteisöön. Media vastaavasti rakastaa Greenpeacea, ei siksi, että se todella varauksettomasti ihailisi Greenpeacen toimintaa, vaan siksi, että lapsi on niin paljon äitinsä näköinen ja tukee niin varauksettomasti luojaansa maailmankuvaa. Greenpeace on mediamaailman vallan narsistinen heijastuma modernien instituutioiden sosiaalisessa todellisuudessa.

Parikymmenvuotisen taipaleensa aikana Greenpeace on usein kyennyt viettelemään me-

dian puolelleen taistelussaan instituutioita vastaan mutta saanut myös monesti huomata, ettei mediamaailma aina ole helposti hallittavissa, eikä median kautta tapahtuva vallankäyttö aina tuota tulosta. Lapsuuden unelmien karistessa myös Greenpeace on huomannut, että voidakseen toteuttaa oman tahtonsa mukaista politiikkaa täytyy järjestön jossain määrin samastua myös perinteisiin miehiin maailmanhallinnan instituutioihin, kuten lakiin ja tieteeseen – aivan kuten psyykinen erillisuus äidistä ja siitä kumpuava hallinnan tunne voidaan saavuttaa vain kieleen ja sen metaforaan, isään, samastumalla.

Paradigmaattinen esimerkki tästä ongelmasta saatiin »(Eco)cocktail Party» -dokumentissa, jossa kuvattiin Greenpeacen iskua ydinvoimala-alueelle. Kun Greenpeace-aktivistit eivät tv-kameroiden läsnäolosta huolimatta saaneet haluamiansa kommentteja ydinvoimalan johtajalta, Greenpeacea edustanut nuori nainen ojensi johtajalle NMT-puhelimen ja sanoi varovasti mutta uhmakaasti: »Matti Wuorella on teille asiaa». Suomen Greenpeaceelle Matti Wuoren arvovalta ja juristin valtaresurssit ovatkin se isän vallan korvike, johon nuoret Greenpeace-sankarit turvautuvat, kun median valta ei ole riittävä tai mediapeli uhkaa riistäytyä kädestä.

Jännite isän symbolisoivan hallinnan ja sitä vastaan kohdistuvan kapinan välillä on se risti-riita, jota Greenpeace parhaillaan työstää. Parhaimmassa tapauksessa trauma ratkeaa terapeutisesti, vuorovaikutuksessa positiivisten ja inhimillisten samastumiskohteiden kanssa, jolloin erillisuus mediasta ja omasta imagosta saavutettaisiin myöntämällä riippuvuuden aiheuttamat haavat. Pahimmassa tapauksessa se tapahtuu kiellettyä riippuvaisuus mediasta ja rakentamalla hallinnan tunne modernin diskurssin varaan, koska se ei yllä problematisoimaan Greenpeacen ja median suhdetta – aivan kuten erillisyyden tunteen saavuttaminen tapahtuu miehen mallia vaille jääneellä lapsella helposti äitisuhteen negaation kautta. Totalitarismin vaara tässä suhteessa kumpuaakin siitä, että esimerkiksi tieteen kyky problematisoida, jopa ymmärtää, median kautta tapahtuvaa vallankäyttöä kielletään – tiede mielletään kuolleeksi, vastakohtana median elävyydelle.

Vaara on todellinen, koska Greenpeacen mielikuviin perustuvaa vallankäyttöä usein tukee teknokraattinen, legalistinen ja epäfilosofinen argumentaatio. Traumaattinen suhde moderneihin val-

tainstituutioihin, joka näkyy ennen kaikkea pyrkimyksenä hallita niitä median kautta, peitetään teknokraattisen argumentaation taakse ja jätetään problematisoimatta. Greenpeacen kapinaa ruokii harha siitä, että miehiset valtarakenteet ovat jotain, mitä voidaan, ja pitääkin, kyseenalaistaa rationaalisen argumentaation kautta, kun taas median valtajärjestelmän analysointi ja kritisointi on mahdotonta, tai ainakin turhaa silloin, kun tehtävänä on maailman pelastaminen uhkaavalta ekokatastrofilta. Analogia isättömän lapsen kehitykseen on ilmeinen: äidin, eli median, kritisointi on tabu – siinähan isä ottaa kielen kautta haltuunsa lapsen rakkauden kohteen.

Greenpeacen vallankäyttöön liittyvä totalitarismin vaara nouseekin juuri siitä, ettei pyrkimystä hallita median todellisuutta – tai ainakin vaikuttaa siihen millaisia merkityksiä se järjestölle ja sen vihollisille antaa – analysoida, vaan modernin diskurssin ulkopuolelle jäävä vallankäyttö jätetään vaille huomiota. Silloin vilpittömästin valtakriittinen politiikka saattaa muuttua valtaan samastumiseksi ja saavutetun valta-aseman puolustamiseksi – heijastumaksi hallintaparkosta – ilman että toimija itse sitä huomaa.

Greenpeacen tuote ei ole ainoastaan »puhtaampi ympäristö ja puhtaampi omatunto», kuten Wuori on sanonut, vaan myös hallinnan tunne, joka parhaimmillaan voi helpottaa miljoonien luonnon kärsimysten edessä pahoinvoivien ihmisten identiteettikriisiä eri puolilla maailmaa, pahimmillaan taas estää positiiviset samastumiset hallinnan tunteeseen, kärjistää teollisuuden ja ympäristöjärjestöjen vastakkainasetteluja, passiivoida ja jopa johtaa totalisoivaan suhteeseen moderneja valtainstituutioita kohtaan.

Greenpeacen nykyisessä identiteettikriisissä on kyse valinnasta: pysyäkö näennäisen radikaalina ja miehiä valtainstituutioita vastaan taistelevana lapsena, jonka vallankäyttö perustuu median imperatiiveille alistumiseen, vai kyetäkö ratkaisemaan kriisi niin kuin terveeseen kehitykseen kuuluu – samastumalla siihen, mikä on elinkelpoista molemmissa maailmankuvissa ja valtajärjestelmissä. Luulisi, että perusteellisella julkisella keskustelulla voitaisiin vaikuttaa siihen, että valinta kohdistuisi jälkimmäiseen vaihtoehtoon. Nykyisen kaltainen perheriita uhkaa kuitenkin ajaa Greenpeacen yhä syvemmälle median valtaan samastumisen linjalle, mikä lienee kaikkien osapuolten kannalta huonoin vaihtoehto.

Greenpeace ja kansallinen etu

Jännite kansallisen identiteetin ja luonnon kansa muodostetun identiteetin välille rakentuu siitä, että erillisiin kansallisvaltioihin perustuvassa kansainvälisessä järjestelmässä kansallinen etu ja luonnon etu joutuvat helposti ristiriitaan. Vaikka valtiot tiedostaisivatkin yhteistyön tarpeen, käytännön toimien riittämättömyys johtuu kahdesta syystä: ensinnäkin kansalliset edut ovat usein ristiriidassa keskenään johtuen ympäristöongelmien epäsymmetrisistä vaikutuksista; toiseksi vallanpitäjien tulkinta siitä, että kansainvälinen järjestelmä on perusluonteeltaan anarkkinen johtaa siihen, että valtiot eivät voi luottaa toisiinsa, mikä aiheuttaa pelkoja »vapaamatkustajuudesta» – muiden valtioiden hyötymisestä ympäristöystävällisen valtion toimista ilman vastaavaa omista lyhyen tähtäimen eduista tinkimistä (Vaahtoranta 1990, 54–61).

Ongelmia ei suinkaan ratkaise kansallisvaltioiden demokraattisuus, kuten Lemberg väittää (Lemberg 1994a, 52). Demokraattisessa järjestelmässä poliitikkojen on vallassa pysyäkseen saatava aikaan näkyviä tuloksia muutaman vuoden kuluessa. Ympäristöongelmiin puuttuminen tuottaa näkyviä tuloksia usein vasta vuosien tai vuosikymmenien päästä, jos tuottaa ollenkaan, ja saattaa aiheuttaa materiaalisen elintason heikkenemistä lyhyellä aikavälillä.

Kansainvälisen ympäristöpolitiikan tutkimus tukee väitettä, että valtiot ajavat kansainvälisessä järjestelmässä omaa etuaan myös ympäristöpoliittisissa kysymyksissä riippumatta niiden poliittisen järjestelmän luonteesta. Ne tekijät, jotka voimakkaimmin ovat tähän asti edistäneet kansainvälistä ympäristöyhteistyötä, ovat olleet taloudellinen ja ekologinen keskinäisriippuvuus, kansainväliset instituutiot, tieteellinen tieto ympäristöongelmista sekä aktiivinen kansalaisjärjestötoiminta (ks. Heikka 1994, 18–21, 101–109).

Greenpeacen toiminta luo ensiajattelemalla helpotusta sekä demokratian että »vapaamatkustajuuden» ongelmiin: kansallisvaltion tasolla järjestön toiminta lisää ekologista tietoisuutta ja helpottaa kivuliaitten päätöksien läpiviemistä; kansainvälisellä tasolla järjestö valvoo sopimusten noudattamista ja tekee kansallisten etujen yksipuolisen ajamisen vaikeaksi silloin, kun se on luonnolle haitallista. Tällaisesta toiminnasta on Greenpeacella runsaasti näyttöä useimpien

kampanjoidensa kohdalla, ja sitä pitäisi järjestön kriitikkojenkin kunnioittaa.

Se strategia, jolla Greenpeace pyrkii nostamaan luonnon edun kansallisen edun yläpuolelle, on luonnon ja ihmisen välisen yhteyden korostaminen mediassa. Käytännössä tämä voi tapahtua usealla tavalla, joista keskeisimpiä ovat luonnon »inhimillistäminen» ja ihmisen »eläimellistäminen». Edellisestä kärjistynein esimerkki on Greenpeacen valaanpyyntikampanja, jossa valaiden ihmisen kaltaisuutta pyrittiin korostamaan soittamalla niille klassista musiikkia laivan pohjaan kiinnitetyistä kaiuttimista Kalifornian rannikolla ja kertomalla medialle, kuinka paljon valaat pitivät Beethovenista, amerikkalaisten lempisäveltäjästä. (Suomenlahdelle silloin tällöin eksyneitä pyöriäisiä voitaisiinkin suojella samaan tapaan ajamalla niiden perässä kumiveneillä, joihin kiinnitetyistä kaiuttimista raikaisi Sibeliuksen musiikkia – eihän kukaan suomalainen voisi haluta mitään pahaa olenolle, joka pitää kansallissäveltäjästäme.)

Greenpeacen ja muiden ympäristöjärjestöjen kampanjoinnin seurauksena valaat muuttuivat mediassa syvyyksien pedoista olennoiksi, joita koski oikeus vapaaseen elämään siinä, missä länsimaiden kansalaisiakin. Vastaavasti valaanpyytäjät muuttuivat rohkeista sankareista, identifikaation kohteista, julkiksi »toisiksi», joiden falliset harppuunat symbolisoivat pyrkimystä tuhota ihmisen ja valaiden myöhäissyntyinen identiteetti.

Ihmisen »eläimellistämisestä» on hyvä esimerkki Greenpeacen turkistarhauksen vastainen iskulause: »It takes up to forty dumb animals to make a fur coat. But only one to wear it». Turkiseläinten kärsimykset nousevat aivan uuteen potenssiin, kun ihminen ja eläin asetetaan samalle tasolle. Iskulause pyrkii luomaan identiteetin ihmisen ja eläimen välille ja jättää alitajuntaan pelon: mitä jos roolit olisivatkin toisinpäin?

Greenpeace-ideologian mukaan ihminen ja luonto ovat peruuttamattomasti yhtä – ihminen on eläin, joka on riippuvainen luonnosta. Luonnon ja ihmisen välisen yhteyden tunteen – »identiteetin erilaisuudessa» – luominen ja vahvistaminen median kautta on Greenpeacen keskeisiä vallankäytön mekanismeja. Korostamalla ihmisen ja luonnon välisen suhteen ensisijaisuutta Greenpeace samalla uusintaa maailmankuvaa, jossa valtioiden väliset rajat ja kansallinen identiteetti ovat toissijaisia asioita.

Teollisuuden keskeisiä strategioita taas on ihmisen ja luonnon välisen hierarkkisen suhteen, toiseuden tunteen, korostaminen. Teollisuuden mukaan valtion kansalaiset eivät ole riippuvaisia niinkään luonnosta kuin sen hyväksikäytöstä. Identiteetti luodaan saman valtion ihmisten välille, jolloin hallittavaa toiseutta edustavat paitsi luonto myös toiset valtiot.

Teollisuuden maailmankuvassa Greenpeace koetaan uhaksi paitsi sen takia, että se korostaa valtioiden riippuvaisuutta luonnosta sinänsä, myös sen takia, että kansallisten identiteettien ja intressien varaan rakentuvassa maailmankuvassa Greenpeace edustaa vaikeasti määriteltävää toimijaa. Suomalaiset Greenpeace-kriitikot peränkuuluttavatkin »kansallista itsepuolustusta» järjestön hyökkäystä vastaan mutta eivät osaa päättää onko todellinen – määriteltävissä oleva vihollinen Opec, Saksan metsäteollisuus, sosialistisen rauhanliikkeen jäänteet, yhdysvaltalainen ekoterrorismi vai kanadalais-italialainen David McTaggart (ks. esim. Lemberg 1994a, 51–52; Lemberg 1993, 512–513). Ajatus transnationaalisella tasolla operoivasta toimijasta, jonka toiminta ei ole riippuvaista minkään valtion taloudellisesta tuesta, on suomalaisen suurteollisuuden maailmankuvassa niin vieras, että Greenpeacen taustaryhmiä ollaan valmiita kehrittelemään salaliittoteorioita, jotka asettavat esittäjiensä rationaalisuuden naurun alaiseksi.

Kansallisen identiteetin ja luontoidentiteetin jännitteen varaan rakennettuja konflikteja pitäisi kuitenkin analysoida, koska identiteettien luominen median kautta on paitsi tehokas tapa käyttää valtaa myös strategia, joka helposti riistyy konfliktin osapuolten hallinnasta ja tekee konflikteista nollasummapelejä.

Ristiriitaisilla identiteeteillä ei mediassa käytävissä konflikteissa pääse pitkälle. Sen on saanut käytännössä havaita myös suomalainen teollisuus – eikä sen esittämä Greenpeace-kritiikki ole asiaa ainakaan auttanut. Koska teollisuus ei ole kyennyt analysoimaan Greenpeacen vallankäytön mekanismeja, se on joutunut vastaamaan haasteeseen vetoamalla kansalliseen identiteettiin ja leimaamalla Greenpeacen toiminnan »maanpetturuudeksi».

Modernien ajattelumallien tiedostamaton soveltaminen median kautta tapahtuvan vallankäytön analysointiin on johtanut teollisuuden valitsemaan tuhoisia strategioita Greenpeacen taltut-

tamiseksi. Varoittava esimerkki tästä on Peter Ekholmin Greenpeace-analyysin johtopäätös: »Greenpeace tarvitsee vastavoimia omilla markkinoillaan» (Ekholm 1994, 30). Juuri vastavoiman tarjoaminen johtaisi luonnon ja kansalaisten kannalta kaikkein huonoimpaan lopputulokseen – mielikuvilla käyty konflikti eskaloituisi ja vääristäisi entistä enemmän kansalaisten suhdetta luontoon. Pitkällä aikavälillä vastavoimaa ei suinkaan tarvitse Greenpeace vaan sen hyödyntämät valtamekanismit.

Greenpeace-kriitikoiden virhe on ollut etsiä luonto-identiteetin alta piileviä kansallisia intressejä sen sijaan, että he analysoisivat identiteettejä sellaisinaan ja sitä, kuinka ne muokkaavat toimijoiden intressejä. Vahinko on suuri, koska taustalla jälleen kerran oleva moderni käsitys poliittisista toimijoista jättää huomiotta sen voimanlähteen, josta Greenpeace on tässäkin vastakainasettelussa riippuvainen kuin lapsi äidistään – imagostaan.

Imagojen valta

Identiteettien luominen ja vahvistaminen on vallankäyttöä, jonka suhteen pitäisi olla hyvin vastuullinen. Mediassa kerran luotu identiteetti ei katoa ympäristöongelman lievittyttyä vaan jatkaa omaa elämäänsä median todellisuudessa. Pahimassa tapauksessa vaille analyysia jäänyt identiteetin tunne saattaa pakottaa niin teollisuuden kuin ympäristöjärjestötkin lukkiutuneisiin asetelmiin, joissa häviöjä on sellainen ympäristöpolitiikka, joka ei sovi identiteetin ristiriidattomaan muotoon.

Varoittavia esimerkkejä siitä, kuinka käy, jos identiteettien luomisella ja vahvistamisella käytävää konfliktia teollisuuden ja Greenpeacen välillä ei rajoita rakentava keskustelu, on yllin kyllin. Valaisevan esimerkin tarjoaa jälleen valaiden ympärillä käyty kamppailu, josta on löydettävissä kulttuuri-imperialismin, jopa rasismien piirteitä sekä valta-aseman väärinkäytöksiä.

Greenpeace onnistui 1970-luvulla yhdessä noin 50 muun ympäristöjärjestön kanssa toteutetun massiivisen mediankampanjan aikana luomaan »valaasta» sympaattisen ja inhimillisen olennon länsimaiden kansalaisten silmissä. Vaikka valaanpyynti ei poliittisena kysymyksenä ollut tulenarka aihe vuoden 1982 valaanpyyntikieltoa seuranneen vuosikymmenen aikana, »valas»

jatkoivat omaa elämäänsä lukuisissa dokumenteissa, fiktiivisissä tv-sarjoissa, elokuvissa ja sarjakuvissa, jopa musiikissa ja kuvaamataiteessa. Myös valaanpyytäjien ja valaidensuojelijoiden välinen konflikti jatkoivat elämäänsä simulaatiotodellisuudessa sosiaalisesta todellisuudesta irrallaan, ja »valas» pysyi yhtenä ympäristöliikkeen, erityisesti Greenpeacen, keskeisistä symboleista.

Greenpeacen toteuttama valaiden inhimillistämiskampanja sai eniten vastakaikua Pohjois-Amerikassa, Brittein saarilla ja Keski-Euroopassa – maissa, joiden vastuu kansainvälisistä ympäristöongelmista on suuri mutta joiden kansalaisille valaanpyynti on vieras ja kaukainen asia. Valaanpyytäjistä tuli näiden maiden tiedotusvälineille helppo vihollinen, johon kohdistaa ympäristöongelmien aiheuttama huono omatunto. Kärjistynein esimerkki tästä oli 1980-luvun lopulla median mässäily Färsearten vuosittaisella muutaman valaan pyyntirituaalilla, jonka ekologinen merkitys oli olematon, mutta jonka verisyys johtuen traditionaalisista pyyntimenetelmistä takasi myyviä uutiskuvia.

Valaanpyyntivaltioiden kansalaiset ovatkin kokeneet ympäristöjärjestöjen kehittämän painostuksen tekopyhäksi kulttuuri-imperialismiksi. Japanin usein toistetun kannan mukaan painostuksessa on kyse lihaa syövien kulttuurien rasismista suhteessa kalaa (!) syöviin kulttuureihin. Norjan ja Islannin mukaan on väärin, että Yhdysvaltain yleinen mielipide ja siihen vaikuttavat järjestöt ovat se voimanlähde, joka saa päättää muiden valtioiden resurssipolitiikasta.

Mediakonfliktin sivuvaikutuksia

Koska mielikuvilla käytävää peliä valaanpyynnin kohtalosta ei median tai ulkopuolisten tutkijoiden toimesta ole rajoitettu, konfliktin molemmat osapuolet ovat joutuneet turvautumaan arveluttaviin keinoihin etujensa puolustamiseksi. Japanin 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa harjoittamasta taloudellisesta painostuksesta, jonka tarkoitus oli vaikuttaa Panaman, Jamaikan ja Seychellien politiikkaan Kansainvälisessä valaanpyyntikomissiossa, on olemassa luotettavaa aineistoa (ks. U.S. Congress, House Committee on Foreign Affairs 1982; Heikka 1994, 85–89). Vai onko sokerin ja maataloustuotteiden tuonnin sekä kehitys yhteistyöprojektien sitominen kehitykseen harjoittamaan valaanpyyntipolitiikkaan sitä

»kansallista itsepuolustusta», jota Lemberg ihaillemaan sävyyn peräänkuuluttaa? Norja ja Islanti puolestaan ovat pyrkineet käyttämään turvallisuuspoliittista erityisasemaansa suhteessa Yhdysvaltoihin vaikuttaakseen maan hallituksen politiikkaan.

Myös valaanpyynnin vastustajat ovat joutuneet turvautumaan kyseenalaisiin keinoihin nollasummapelin voittamiseksi. Esimerkki tästä on Greenpeacen lobbausoperaatio Karibialla 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa, johon Greenpeace-kriitikot ovat suomalaisessakin keskustelussa viitanneet, tosin väärin tiedoin. Vaikka onkin olemassa merkkejä Greenpeacen läheisestä yhteistyöstä ainakin neljän pienen valtion kanssa prosessin aikana, on vaikeaa sanoa, kuinka paljon valaanpyyntikomission valaanpyyntiä vastustavien valtioiden määrän kasvu ennen ratkaisevaa vuoden 1982 kokousta johtui mukana olleiden noin 50 ympäristöjärjestön vaikutuksesta, kuinka paljon Yhdysvaltojen painostuksesta ja amerikkalaisten valastutkijoiden aktiivisesta roolista ja kuinka paljon valaanpyyntiä harjoittamattomien valtioiden mahdollisuudesta kohottaa ympäristöpolitiikkansa imagoa halvalla.

Erityisesti jälkimmäisin maaryhmä on mielenkiintoinen imagojen valtaa analysoitaessa: runsaan julkisuuden takia monet pienet valtiot ja kehitysmaat näkivät valaanpyynnin vastustamisessa halvan keinon saada parannusta ympäristöpolitiikkansa imagoon sekä luoda uskottavuutta teollisuusmaiden itsekästä resurssienhallintapolitiikkaa vastustavalle politiikalleen, erityisesti samanaikaisesti käynnissä olleessa YK:n kansainvälistä merioikeutta käsitelleessä prosessissa. Vastaavasti monet länsimaiden hallitukset, Suomi mukaan lukien, näkivät valaanpyynnin kieltämisessä mahdollisuuden myötäillä kansalaismielipidettä, joka oli kääntynyt valaanpyyntiä vastaan nimenomaan imagojen voimakkaan vaikutuksen johdosta. Voidaan perustellusti väittää, että imagot – ennen kaikkea median kautta luotu identiteetti valaiden kanssa – olivat yksi voimakkaimmista valtioiden käyttäytymiseen vaikuttavista tekijöistä prosessin aikana.

Greenpeacen kannalta mediakonfliktin kärjistyksen mielenkiintoisin seuraus on kuitenkin ollut se, ettei konfliktin voittamiseksi luotua identiteettiä ole ollut mahdollistakaan purkaa. Valaanpyyntikampanjan seurauksena Greenpeace ei ole voinut tarkistaa kantaansa valaanpyynnin suhteen

vaikka haluaisikin. Greenpeacen kannalta on helppompaa jatkaa irrationaalistakin politiikkaa ja keksiä sille perusteluja kuin sallia ristiriitoja identiteettiin. Tästä syystä Greenpeacen on vastustettava esimerkiksi lahtivalaiden rajoitettua kaupallista pyyntiä Norjan rannikolla siinäkin tapauksessa, että tutkijat olisivat yhtä mieltä sen ekologisesta kestävydestä. Poliittista konfliktia varten rakennettu identiteetti onkin ruvennut merkityksellistämään luojaansa ja vaikuttamaan sen politiikkaan. Sama vaara väijyy aina taustalla luotaessa voimakkaita identiteettejä vastapainoksi kansallistunteille.

Norjan kaupallisen valaanpyynnin uudelleen aloittamisen ympärillä käyty keskustelu paljastaa, ettei Greenpeace-keskustelu vieläkään ole päässyt lapsenkengistään. Julkisuudessa annetun kuvan mukaan Greenpeace ja Norjan hallitus ovat törmäyskurssilla, koska eivät pääse yhteisymmärrykseen siitä, onko lahtivalaiden kaupallinen pyynti ekologisesti kestävä. Vain vähälle huomiolle on jäänyt se, että Greenpeace ei uskottavuutensa takia voi perääntyä kamppailussa ja Norjan hallitukselle valaanpyynnin uudelleen aloittaminen on ennen kaikkea keino vahvistaa imagoaan kansallisen identiteetin ja itsemääräämisoikeuden puolustajana ja saada siten rannikkoseutujen hyväksyntä EU-politiikalleen.

Ironista konfliktissa on se, että koska valaanpyynti on EU:ssa kiellettyä, todellinen vastakainasettelu ei olekaan Greenpeacen ja Norjan hallituksen välillä. Tarkkaan harkittujen identiteettien varaan rakennetun mediakonfliktin todellinen uhri ovat rannikkoseutujen asukkaat, joiden kohtalosta päättävät poliitikot sekä ympäristöjärjestöjen ja median edustajat – kaikki korkeasti koulutettuja kaupunkilaisia, joilla ei ole todellista kosketusta valaanpyyntiin. Heidän motiivinsa löytyvät pääasiassa mediassa kerran luodun identiteetin luomien intressien myötäilystä.

Mitä suojellaan?

Identiteettien luomiseen perustuvaan vallankäyttöön liittyy myös vaara siitä, että ympäristöjärjestöt joutuvat taloudellisista syistä valitsemaan kampanjojensa kohteiksi sellaisia ympäristökongflikteja, joiden uhreihin ihmisen on helppo identifioitua. Tällöin luontokappaleiden prioriteetti niiden suojelemisen suhteen määräytyy niiden

»ihmisen kaltaisuuden» perusteella, ei sen perusteella, mikä on niiden arvo koko ekosysteemille. Luontosuhteen rakentaminen ihmisen idealistisesta omakuvasta lähtien saattaa jopa hidastaa sitä prosessia, jossa luonnosta vieraantunut moderni ihminen kypsyä hyväksymään identiteettinsä luonnon kanssa unohtamatta sitä raakuutta joka luontoon itseensä, ja ihmiseen osana sitä, sisältyy.

Vaihtoehtoisia identiteettejä luotaessa unohtuu myös helposti se, etteivät kansallinen identiteetti ja yhteys luonnon kanssa pitkällä aikavälillä välttämättä ole ristiriidassa keskenään. Nykyinen Greenpeace-keskustelu tukee mediakonfliktien synnyttämää harhaa siitä, että ainoita poliittisia vaihtoehtoja kansainvälisen ympäristöpolitiikan hahmottamiseksi ovat toisaalta Greenpeace-kriittiköiden edustama partikularistinen valtiouskollisuus, jossa Greenpeacen toiminnan legitimitetti riippuu valtion sille antamasta hyväksynnästä, toisaalta Greenpeacen edustama rajaton ekuumeeninen fantasia, jossa valtiot voidaan hyväksyä legitimeiksi poliittisiksi toimijoiksi vain silloin, kun ne toimivat Greenpeacen hyväksymällä tavalla.

Tällaisessa maailmassa kansalaisten on vaikea sitoa historian myötä kehittyneitä kansallisyhteyttä oman maansa luontoon ja nähdä kansallisen kulttuurinsa tulevaisuus suhteessa luontoon ja sen väistämättömään hyväksikäyttöön. Konfliktin synnyttämä maailmankuva peittää alleen myös vapaan keskustelun lyhyen ja pitkän aikavälin eduista eri tilanteissa. Olisi naivia ja vaarallista kuvitella, ettei kaikilla poliittisilla toimijoilla olisi lyhyen aikavälin etuja tai että median ei pitäisi niitä joka tilanteessa pyrkiä tuomaan esille.

Media saattaa myös pakottaa ympäristöjärjestöt kiinnittämään rajalliset resurssinsa niiden uhkakuvien torjumiseen, joiden välitön vaara ihmiselle on iskostunut kansan tajuntaan, sen sijaan että huomio kiinnitettäisiin vähemmän tunnettujen, vielä kasvottomien uhkakuvien torjuntaan. Ratkaisu tähän ei suinkaan ole uusien uhkakuvien maalailu, kuten on median suosiollisella avustuksella käymässä esim. geeniteknologian kohdalla, vaan pelkoon ja ughiin perustuvien vallankäytön mekanismien entistä kriittisempi analysointi, jolloin huomion kiinnittyminen erilaisiin uhkakuviin riippuisi muista tekijöistä kuin niiden uutisarvosta.

Ratkaiseeko imagopeli?

Jos Greenpeacen ympärillä ei käydä keskustelua, jossa vilpityn pyrkimys on perusteellisen argumentoinnin kautta päästä ymmärrykseen järjestön roolista ja sen harjoittamasta politiikasta, on olemassa vaara, että järjestön tulevaisuus riippuu yksinomaan sen kyvystä selvittää mediamaailman imagopelissä ja että voitto tai tappio siinä määrää Greenpeacen paikan historiassa.

Jos näin kävisi, se olisi varsin lohduton ennakkotapaus muita modernin jälkeisessä poliittisessa tilassa toimivia kansalaisjärjestöjä ajatellen. Jos sen sijaan Greenpeacen – ja luontosuhteemme – lopullinen imeytyminen osaksi median luomaa sosiaalisen maailman simulaatiota pystytään välttämään, se olisi rohkaiseva esimerkki siitä, miten siirtyminen modernin jälkeiseen poliittiseen järjestelmään voitaisiin myös poliittisella tasolla tehdä hallitusti ja tulevien sukupolvien kannalta parhaalla mahdollisella tavalla.

LÄHTEET:

- Baudrillard, Jean (1988a): *Simulacra and Simulations*. Teoksessa Poster, Mark (toim.) *Jean Baudrillard: Selected Writings*, s. 166–184.
- Baudrillard, Jean (1988b): *Fatal Strategies*. Teoksessa Poster, Mark (toim.), s. 185–206.
- Baudrillard, Jean (1988c): *The Masses: The Implosion of the Social in the Media*. Teoksessa Poster, Mark (toim.), s. 207–219.
- Ekholm, Peter (1994): Greenpeace – aikamme sankari? *Kanava* 1/1994, s. 39–40.
- Hakoköngäs, Laura (1993): Greenpeace. *Kanava* 9/1993, s. 589.
- Hakoköngäs, Laura (1994): Lemberg ja uskottavuus. *Kanava* 3/1994, s. 175–176.
- Heikka, Henrikki (1994): Bearing Witness to Prisoners of a Dilemma: The Role of Greenpeace in International Environmental Politics. *Pro gradu -tutkielma*, Helsingin yliopisto, Yleisen valtio-opin laitos, maaliskuu 1994.
- Iltä-Sanomat* 18.4.1994: »Greenpeace-dokumentin juonnostakin nousi kohu».
- Iltä-Sanomat* 28.4.1994: »Yleisradio puhutteli Tutтели Hammermania Greenpeace-juonnosta».
- Lemberg, Magnus (1993): Greenpeace – suomen viides valtiomahti? *Kanava* 8/1993, s. 512–513.
- Lemberg, Magnus (1994a): Uskottavuus vaatii avoimuutta. *Kanava* 1/1994, s. 51–52.
- Lemberg, Magnus (1994b): Greenpeacestakin voitava keskustella. *Kanava* 4/1994, s. 245–246.
- Paunio, Mikko (1994) Ympäristöväitteet julkisessa sanassa. Miksi disinformaation levitys jatkuu? *Kanava* 2/1994, s. 111–112.
- Poster, Mark (toim.) (1988): *Jean Baudrillard: Selected Writings*. Blackwell Publishers, Oxford.
- U.S. Congress, House Committee on Foreign Affairs (1982): *Preparations for the 34th International Whaling Commission Meeting: Hearing Before the Subcommittee on Human Rights and International Organizations*. 97th Congress, 2nd sess, s. 1–73.
- Vaahtoranta, Tapani (1990): Gone with the wind: The politics of international air pollution control. *Ph.D. Dissertation*, Princeton University.
- Wuori, Matti (1994): Paunion väitteet. *Kanava* 3/1994, s. 176.